

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων
και Αθλητισμού

ΙΕΠ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
για το μάθημα της Ηθικής
στις Α΄, Β΄ & Γ΄ Τάξεις Λυκείου

Γνωστικό Πεδίο: Ανθρωπιστικές Επιστήμες

Γνωστικό Αντικείμενο/επίπεδο εκπαίδευσης: Ηθική (Λύκειο)

Εμπειρογνώμονες Εκπόνησης του Προγράμματος Σπουδών

Επόπτης:

Στυλιανός Βιρβιδάκης, Ομότιμος Καθηγητής ΕΚΠΑ

Εκπονητές/Εκπονήτριες:

Χαράλαμπος Βέντης, Αναπληρωτής Καθηγητής ΕΚΠΑ

Σταύρος Καραγεωργάκης, δρ. Φιλοσοφίας, εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Βάσω Κιντή, Ομότιμη Καθηγήτρια ΕΚΠΑ

Κωνσταντίνος Κορναράκης, Καθηγητής ΕΚΠΑ

Άννα Ντιντή, δρ. Φιλοσοφίας

Νίκη Παπαγεωργίου, Καθηγήτρια ΑΠΘ

Χαρινέλα Τουρνά, δρ. Φιλοσοφίας, Σύμβουλος Εκπαίδευσης Φιλολόγων Β΄ Αθήνας

Περιεχόμενα

Α΄ Μέρος	2
A. Φυσιогνωμία του μαθήματος της Ηθικής	2
A1. Η Ηθική ως θεωρία και πράξη	2
A2. Η Ηθική ως μορφωτικό και παιδαγωγικό αγαθό	3
A3. Η ιδιαιτερότητα του μαθήματος της Ηθικής	4
A4. Η συμβατότητα του νέου Προγράμματος Σπουδών της Ηθικής με τις γενικές αρχές και το πνεύμα των Νέων Προγραμμάτων Σπουδών	5
B. Σκοποθεσία	7
B1. Γενικοί σκοποί	7
B2. Ειδικοί σκοποί	7
B3. Στόχοι/Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	8
Γ. Περιεχόμενο – Θεματικά πεδία	10
Δ. Διδακτική πλαισίωση – Σχεδιασμός μάθησης	11
Ε. Αξιολόγηση	12
Β΄ Μέρος	13
B1. Συνοπτική απεικόνιση του Προγράμματος Σπουδών	13
B2. Αναλυτική απεικόνιση του Προγράμματος Σπουδών	15

Α' Μέρος

Α. Φυσιογνωμία του μαθήματος της Ηθικής

Α1. Η Ηθική ως θεωρία και πράξη

Η Ηθική αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους κλάδους της Φιλοσοφίας, ανάμεσα στη Γνωσιολογία, την Οντολογία, τη Λογική και την Αισθητική. Αν και οι φιλόσοφοι αποδίδουν με διαφορετικούς τρόπους το νόημα και την αποστολή της Ηθικής, θα μπορούσαμε να πούμε ότι Ηθική ονομάζουμε συνήθως τη μελέτη της ηθικότητας, ενώ δύο από τους σημαντικότερους τομείς της είναι η μελέτη του αγαθού και η μελέτη της ηθικώς ορθής πράξης. Σύμφωνα με έναν άλλον ορισμό η Ηθική είναι ένα σύνολο αξιών, αρχών και κανόνων που καθορίζουν τον τρόπο που δρούμε, επηρεάζοντας την προσωπική μας ζωή καθώς και τη ζωή των άλλων ανθρώπων, των άλλων ζώων και του περιβάλλοντος. Τις τελευταίες δεκαετίες, ιδιαίτερα δημοφιλής είναι ο κλάδος της Ηθικής που ονομάζουμε Εφαρμοσμένη ή Πρακτική Ηθική και εστιάζει στην εφαρμογή των ηθικών αρχών σε συγκεκριμένους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας και σε συγκεκριμένες επιστήμες.

Μία σημαντική διάκριση που πρέπει να γίνει είναι αυτή μεταξύ της Κανονιστικής Ηθικής και της Μεταηθικής. Στο πλαίσιο της Κανονιστικής Ηθικής, μεταξύ άλλων, αναζητούνται αρχές, κριτήρια ορθότητας μιας πράξης, επιταγές για τη ρύθμιση της συμπεριφοράς μας. Στο πεδίο της Μεταηθικής εξετάζεται η φύση της ηθικής σκέψης, το κατά πόσον οι ηθικές κρίσεις συνιστούν γνώση, ζητήματα αντικειμενικότητας των ηθικών στάσεων, η οντολογική βάση της Ηθικής, κ.ά. Είναι σημαντικό να γίνει αυτή η διάκριση προκειμένου να καταστεί σαφές ότι το μάθημα της Ηθικής αφορά την Κανονιστική Ηθική, χωρίς βέβαια να αποθαρρύνουν οι εκπαιδευτικοί συζητήσεις με τα παιδιά που κατευθύνονται σε μεταηθικά ζητήματα.

Η φιλοσοφική Ηθική δεν πρέπει να συγχέεται με άλλα ηθικά συστήματα, όπως αυτά των θρησκειών. Επίσης, η Ηθική δεν πρέπει να συνδέεται με ένα σύνολο καταναγκαστικών κανόνων, με την επιβολή αυστηρών κωδίκων και συμπεριφορών, όπως συνέβαινε σε κάποιες παραδοσιακές κοινωνίες ή συμβαίνει ακόμα και σήμερα σε κάποια μέρη του πλανήτη. Απεναντίας, η Ηθική, στο κοινωνικό επίπεδο πρέπει να εννοείται ως η προσπάθεια για τη διαμόρφωση και κριτική στάσεων και συμπεριφορών, με ένα πνεύμα ελεύθερης λογικά τεκμηριωμένης επιλογής, για τη συγκρότηση κανόνων που θα διέπουν την κοινωνία και θα είναι όσο γίνεται περισσότερο αποδεκτοί από το σύνολο της κοινωνίας. Στο ατομικό επίπεδο, η Ηθική συντελεί στην πνευματική συγκρότηση του ατόμου, προκειμένου να έχει τα διαμορφωμένα κριτήρια για να κάνει προσωπικές επιλογές και να αντιμετωπίζει ηθικά διλήμματα.

Επιπλέον, η Ηθική, μεταξύ άλλων, αφορά σε ένα σύνολο αξιών που μπορούν να εφαρμοστούν και δεν πρέπει να ισχύουν μόνο θεωρητικά. Οι ηθικές αξίες και οι κανονιστικές αρχές του πράττειν που στηρίζονται σ' αυτές χάνουν το νόημά τους αν είναι ανεφάρμοστες σε μια κοινότητα ή μια κοινωνία ή αν έρχονται σε αντίθεση με την ανθρώπινη φύση. Η Ηθική μπορεί να ενδυναμώσει το άτομο, ειδικά τους νέους και τις νέες, στους οποίους μπορεί να καλλιεργήσει το αίσθημα ότι

απόψεις και οι αξίες τους πρέπει να εναρμονίζονται με τις πράξεις τους. Ταυτόχρονα, οι μαθητές και οι μαθήτριες πρέπει να αντιληφθούν ότι η Ηθική δεν μπορεί να είναι ένα σύνολο από απλούς και σύντομους κανόνες που επιτάσσουν το σωστό και το λάθος. Τις περισσότερες φορές οι ηθικές αποφάσεις απαιτούν έναν σύνθετο ηθικό προβληματισμό, ο οποίος δεν καταλήγει ούτε σε σύντομες επιταγές ούτε και μπορεί να ικανοποιήσει όλους και όλες. Στην Ηθική τα ερωτήματα είναι ανοιχτά και απαιτούν πολλές φορές σύνθετες, αλλά πάντα καλά αιτιολογημένες απαντήσεις, οι οποίες δεν μπορούν να κριθούν απλώς ως «ορθές» ή «λανθασμένες». Ταυτόχρονα, όμως, η Ηθική δεν είναι ένα πεδίο όπου όλα μπορούν να γίνουν αποδεκτά, όπου κυριαρχεί η υποκειμενικότητα και όλοι/ες μπορούν να υποστηρίξουν τα πάντα. Φυσικά, η Ηθική μπορεί να βοηθήσει τους ανθρώπους, ιδιαίτερα τους νέους και τις νέες, να ενδυναμωθούν ψυχικά και να έχουν μια πιο ολοκληρωμένη και ευτυχισμένη ζωή.

Σε μια εποχή προκλήσεων υπάρχει ανάγκη για την εκπαίδευση κριτικά αυτόνομων και πνευματικά χειραφετημένων νέων που θα μπορούν να ανταποκριθούν –στον βαθμό που είναι δυνατόν ατομικά και κοινωνικά– σ' αυτές τις καταστάσεις. Ανάμεσα στις άλλες προκλήσεις ενώπιον των οποίων βρίσκεται αντιμέτωπος ο σύγχρονος άνθρωπος στην εποχή της ύστερης νεωτερικότητας είναι:

- Η ανισότητα, η φτώχεια και η αδικία που παρατηρείται σε όλο και περισσότερα μέρη του πλανήτη,
- Ο έντονος οικονομικός ανταγωνισμός που παρατηρείται στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες,
- Η καταστροφική εκμετάλλευση του περιβάλλοντος και των άλλων ζώων που προκύπτουν από μία στενά ανθρωποκεντρική αντίληψη,
- Η ραγδαία ανάπτυξη της σύγχρονης τεχνολογίας, ιδιαίτερα της τεχνητής νοημοσύνης και των ευφυών μηχανών και η ανάγκη ελέγχου της ένταξής τους στη ζωή μας,
- Ο φόβος της πολυπολιτισμικότητας και η αλλοίωση των παραδόσεων,
- Η αποξένωση των ανθρώπων που φέρνει όχι μόνο η ζωή στις μεγαλουπόλεις, αλλά και η σαρωτική επικράτηση των διαδικτυακών σχέσεων,
- Η επιρροή του φανατισμού, της μισαλλοδοξίας και του εθνικισμού, ειδικά στους νέους ανθρώπους,
- Η κρίση των πολιτικών θεσμών και η απαξίωση της δημοκρατίας,
- Η κρίση αξιών τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο.

Απέναντι σ' αυτές τις προκλήσεις, η Ηθική μπορεί να βοηθήσει τους νέους και τις νέες να επιδιώξουν μία ευδαίμονα ζωή, να καλλιεργήσουν τα ταλέντα τους, να αναπτύξουν την προσωπικότητά τους, να εκδιπλώσουν τις δυνατότητές τους με βάση τις δικές τους, αλλά και οικουμενικές αρχές και αξίες.

A2. Η Ηθική ως μορφωτικό και παιδαγωγικό αγαθό

Σε διάφορες χώρες υπάρχει ένα μάθημα Ηθικής, είτε ως εναλλακτικό στη θρησκευτική εκπαίδευση είτε όχι. Κάθε σύγχρονη δημοκρατική ανοιχτή κοινωνία οφείλει να προτάξει την ανάγκη σεβασμού του άλλου και της αρμονικής συνύπαρξης, να προσφέρει ένα πλαίσιο

ασφάλειας και ανεκτικότητας στη διαφορετικότητα, ανεξάρτητα από το θρησκευτικό και πολιτισμικό της υπόβαθρο. Στο σχολείο, η αρχή της συμπερίληψης πρέπει να λειτουργήσει με τέτοιο τρόπο ώστε να αγκαλιάσει όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα από το χρώμα, την καταγωγή, το φύλο, τη θρησκεία, τις σωματικές ικανότητες ή τον ερωτικό προσανατολισμό τους. Για να μπορέσει να λειτουργήσει το σχολείο ως κοινότητα γνώσης και συναισθηματικής ανάπτυξης πρέπει να αξιοποιήσει –μεταξύ άλλων– και αυτό το ουσιώδες συστατικό κάθε δημοκρατικού σχολείου που είναι η συμπερίληψη.

Παρά το γεγονός ότι στην Ελλάδα το θρησκευτικό συναίσθημα είναι έντονο για μεγάλο μέρος του πληθυσμού, υπάρχει ανάγκη για την προσφορά ενός μαθήματος για τους μαθητές και τις μαθήτριες που είναι ετερόδοξοι/ες, αλλόθρησκοι/ες, αγνωστικιστές/τριες ή άθεοι/ες. Δεδομένου ότι το μάθημα των Θρησκευτικών ανήκει στον κορμό των υποχρεωτικών μαθημάτων, το μάθημα της Ηθικής θα αποτελεί την επιλογή για τους μαθητές και τις μαθήτριες που, για λόγους θρησκευτικούς ή συνείδησης, δεν επιθυμούν να το παρακολουθήσουν. Στο νέο Πρόγραμμα Σπουδών για το μάθημα των Θρησκευτικών στο Λύκειο (2023) αναφέρεται ότι τα Θρησκευτικά αποσκοπούν στην ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών/τριών και «κυρίως δε συμβάλλει στην καλλιέργεια του ανθρώπινου προσώπου ως μοναδικής, ανεπανάληπτης και ελεύθερης ύπαρξης. Με αυτόν τον τρόπο το μάθημα παρέχει πολλά από τα αναγκαία ερεθίσματα, ώστε οι μαθητές/-τριες να γνωρίζουν τον εαυτό τους, να επικοινωνούν αποτελεσματικά με τους ανθρώπους και τον κόσμο γύρω τους, καθώς και να αφουγκράζονται και να αντιμετωπίζουν τις μεγάλες προκλήσεις του σύγχρονου κόσμου.» Ανάμεσα σε άλλους, αυτός είναι βασικός στόχος και για το μάθημα της Ηθικής.

Τελικά, το μάθημα της Ηθικής μπορεί να έχει έναν σωκρατικό χαρακτήρα, αφού τα παιδιά, μέσα από τον προβληματισμό για σύγχρονα ηθικά και κοινωνικά προβλήματα θα έχουν τη δυνατότητα να σκέφτονται, να μελετούν, να αναπτύσσουν τον χαρακτήρα τους και να χαράσσουν τις δικές τους αρχές για το πώς πρέπει να ζουν. Έτσι, οι μαθητές και οι μαθήτριες θα αντιληφθούν τη Φιλοσοφία και την Ηθική ως τέχνη του βίου.

Το μάθημα της Ηθικής μπορεί να βοηθήσει τους νέους και τις νέες να γνωρίσουν καλύτερα τον εαυτό τους, να νοιώσουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και να μπορούν να λαμβάνουν αποφάσεις με τη βοήθεια της λογικής, των συναισθημάτων και αντιλαμβανόμενοι/ες τον αντίκτυπο των αποφάσεών τους στους/στις ίδιους/ες, στους κοντινούς τους ανθρώπους, στην κοινωνία και το περιβάλλον. Αν στόχος της Φιλοσοφίας είναι να μάθουμε να ζούμε, τότε η Ηθική υπηρετεί ειδικότερα αυτόν τον στόχο σε ακόμα μεγαλύτερο βαθμό, αφού έρχεται να βοηθήσει στη λήψη αποφάσεων –τόσο κοινωνικών, όσο και ατομικών– οι οποίες είναι, πολλές φορές, οριακού χαρακτήρα.

A3. Η ιδιαιτερότητα του μαθήματος της Ηθικής

Το μάθημα της Ηθικής, παίζει έναν ιδιαίτερο ρόλο στην πνευματική και ηθική ανάπτυξη των παιδιών, κάτι που προκύπτει από:

- ο τον ιδιαίτερο και σημαίνοντα χαρακτήρα της Ηθικής, όταν αξιοποιείται στην εκπαίδευση

- ο τον ανοιχτό και δυναμικό χαρακτήρα της Φιλοσοφίας
- ο τη φύση του μαθήματος, ως εναλλακτικού σε αυτό των Θρησκευτικών
- ο την παραδοχή του πλουραλιστικού χαρακτήρα της γνώσης και ειδικότερα της ηθικής γνώσης.

Έτσι, το μάθημα της Ηθικής, με μια ερωτηματοκεντρική προσέγγιση, αλλά και στο πνεύμα και άλλων μαθημάτων, όπως της Φιλοσοφίας, πρέπει να διδάσκεται:

- ο με βάση τη συζήτηση γύρω από την εκάστοτε θεωρία ή εξεταζόμενο πρόβλημα, χωρίς μια λογική δογματισμού, αλλά με κριτική διάθεση,
- ο χωρίς να ενθαρρύνεται σε καμία περίπτωση η αποστήθιση πληροφοριών, αλλά να ενισχύεται η διερεύνηση και ο προβληματισμός,
- ο με αφετηρία τη σκέψη φιλοσόφων και θρησκευτικών αντιλήψεων για περαιτέρω προβληματισμό.

Κατά συνέπεια, οι μαθητές και οι μαθήτριες πρέπει να μάθουν ότι στα περισσότερα ηθικά ζητήματα δεν χωρούν τελεσίδικες και απόλυτες απαντήσεις, και να είναι σε θέση να προσεγγίζουν τα υπό εξέταση ερωτήματα με κριτική και μη δογματική διάθεση.

Επιπλέον, με το μάθημα της Ηθικής, θα πρέπει να δίνεται βαρύτητα όχι μόνο στην επίτευξη των γνωστικών στόχων και στο περιεχόμενο της διδακτικής διαδικασίας, αλλά και στην καλλιέργεια μιας ηθικής στάσης, με την ανάπτυξη κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων, όπως αναφέρεται παρακάτω στη σκοποθεσία.

Ταυτόχρονα, με το μάθημα της Ηθικής, οι μαθητές και οι μαθήτριες θα μπορέσουν να έρθουν σε επαφή με τη θρησκευτική κουλτούρα, ούτως ώστε α) να γνωρίσουν και να εξοικειωθούν με τη θρησκευτική σκέψη και προβληματική εν γένει, και β) να γνωρίσουν βασικά στοιχεία από τη φιλοσοφία και την ηθική διαφόρων θρησκειών.

A4. Η συμβατότητα του νέου Προγράμματος Σπουδών της Ηθικής με τις γενικές αρχές και το πνεύμα των Νέων Προγραμμάτων Σπουδών

Το νέο Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος της Ηθικής υπηρετεί τους προσανατολισμούς των Νέων Προγραμμάτων Σπουδών για την ενεργοποίηση των μαθητών και των μαθητριών, χωρίς διακρίσεις, με ευρύτερο στόχο τη συμπερίληψη και τον προβληματισμό αναφορικά με την ταυτότητα του ατόμου, τον ευρύτερο προσανατολισμό της κοινωνίας και την ενίσχυση της πολιτειότητας. Το νέο Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος της Ηθικής υπηρετεί τις σύγχρονες ανάγκες για την ενίσχυση του δημοκρατικού σχολείου, που συνδέει τη θεωρία με την πράξη και είναι ανοιχτό στις νέες πολιτισμικές συνθήκες και επιστημονικές εξελίξεις. Ενισχύει την ενδυνάμωση διαχρονικών αξιών για τον σύγχρονο ευρωπαϊό πολίτη του 21ου αιώνα. Έτσι, στο νέο Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος της Ηθικής υιοθετούνται και ενδυναμώνονται οι βασικοί οριζόντιοι προσανατολισμοί της συγγραφής του συνόλου των ΠΣ για να υποστηρίξουν τους/τις μαθητές/τριες προκειμένου να:

- αποκτήσουν δεξιότητες αναστοχαζόμενων ανθρώπων που μαθαίνουν πώς να ερευνούν και πώς να γίνονται δημιουργικοί και αποτελεσματικοί,

- καλλιεργήσουν δεξιότητες με τις οποίες θα αξιοποιούν τις γνώσεις τους και θα παράγουν νέα γνώση,
- λαμβάνουν αποφάσεις που βασίζονται σε λογικά κριτήρια και επιστημονικά δεδομένα,
- αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες προκειμένου να λειτουργούν αυτόνομα στη σχολική τάξη και στη ζωή τους,
- αποκτήσουν αυτοεκτίμηση, αυτοπεποίθηση, ενσυναίσθηση και ανθεκτικότητα, ώστε να είναι ικανοί να συνδέονται και να επικοινωνούν με τους άλλους,
- αναγνωρίσουν αξίες και να συνειδητοποιήσουν κανονιστικές αρχές, ώστε να αποκτήσουν συναίσθηση ευθύνης και να προετοιμαστούν ως ενεργοί πολίτες,
- συμμετέχουν σε δρώμενα και πρακτικές που παραπέμπουν στην ανάγκη ενεργοποίησης όλων για την αντιμετώπιση των μεγάλων προκλήσεων της εποχής που απασχολούν τις σύγχρονες κοινωνίες (κατασπατάληση φυσικών πόρων, μόλυνση, προσφυγικό ζήτημα, φτώχεια, επιδημίες κ.ά).

Επιπλέον, το παρόν Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος της Ηθικής συμμορφώνεται και ενισχύει τις βασικές αρχές των Νέων Προγραμμάτων Σπουδών, σύμφωνα με τις οποίες επιδιώκονται:

- Υψηλές προσδοκίες κατάλληλα προσαρμοσμένες σε κάθε μαθητή/τρια
- Συνοχή
- Μάθηση με νόημα και σύνδεση με την κοινότητα
- Συμπερίληψη
- Βασικές αρχές – Στοιχεία διδακτικής μεθοδολογίας
- Μεταγνωστικές δεξιότητες

B. Σκοποθεσία

B1. Γενικοί σκοποί

Οι γενικοί σκοποί του μαθήματος είναι οι μαθητές/τριες:

- α)** Να αποκτήσουν βασικές γνώσεις ηθικών θεωριών που θα τους/τις παρέχουν τα εργαλεία ώστε να είναι σε θέση να αναπτύξουν ηθικό προβληματισμό και να χειρίζονται ηθικά διλήμματα και καταστάσεις.
- β)** Να αναπτυχθούν ψυχοκοινωνικά και να συγκροτήσουν μια αυτόνομη προσωπικότητα, η οποία θα εμφορείται από ηθικές αρχές και αξίες.
- γ)** Να προβληματιστούν για σύγχρονα ηθικά προβλήματα που αφορούν το άτομο, αλλά και την κοινωνία.
- δ)** Να ενισχυθεί ο ηθικός γραμματισμός, όχι για να μάθουν δογματικά τι έχει οριστεί εκ των προτέρων ως σωστό και λάθος από κάποια αυθεντία, ιδεολογία ή θεωρία, αλλά για να μπορούν να αξιολογούν εναλλακτικές προσεγγίσεις και να κρίνουν επιχειρήματα και θέσεις, ώστε να εκτιμούν τη συνθετότητα των ηθικών ζητημάτων και να φτάνουν σε έναν πιο επεξεργασμένο προβληματισμό για το τι είναι το ηθικά ορθό.

B2. Ειδικοί σκοποί

Οι ειδικοί σκοποί για τους/τις μαθητές/τριες είναι:

- α)** Να ενισχυθεί η κριτική και συνθετική σκέψη, ειδικά σε σχέση με τις σύγχρονες προκλήσεις.
- β)** Να αντιληφθούν ότι η ηθική σκέψη είναι ανεξάρτητη από τους νόμους, τις παραδοσιακές ή θρησκευτικές πεποιθήσεις. Η Φιλοσοφία, το δίκαιο και οι διάφορες θρησκείες και πνευματικές παραδόσεις προσεγγίζουν διαφορετικά τα ηθικά ζητήματα. Ωστόσο, αυτό δε σημαίνει ότι η ηθική μπορεί να αγνοεί πλήρως τις αξίες που ενσωματώνονται σε αυτές τις παραδόσεις.
- γ)** Να αντιληφθούν ότι η Ηθική έχει και έναν ουσιωδώς πρακτικό χαρακτήρα και είναι χρήσιμη για την καθημερινή ζωή, ιδιαίτερα στη λήψη αποφάσεων που σχετίζονται με ηθικά διλήμματα και συγκρούσεις αξιών/καθηκόντων.
- δ)** Να διακρίνουν τους ηθικούς κανόνες τους οποίους δεχόμαστε πως πρέπει να καθοδηγούν τις αποφάσεις μας από τις κοινωνικές συμβάσεις και τις πολιτισμικές παραδόσεις.
- ε)** Να αξιοποιούν τις επιστήμες και να μην αγνοούν τα πορίσματά τους όταν λαμβάνουν ηθικές αποφάσεις.
- στ)** Να ενισχυθεί το αίσθημα του δικαίου και της ευθύνης.
- ζ)** Να ενισχυθεί στη σκέψη τους η αλληλεγγύη, η ενσυναίσθηση και το ενδιαφέρον για τον πόνο των άλλων ανθρώπων, αλλά και των μη ανθρώπινων ζώων.
- η)** Να καλλιεργηθεί το αίσθημα του υπεύθυνου και κριτικά σκεπτόμενου πολίτη, ο οποίος είναι απαλλαγμένος κατά το δυνατόν από προκαταλήψεις, στερεότυπα και δεισιδαιμονίες.
- θ)** Να γνωρίσουν αρχές της Ηθικής των πιο διαδεδομένων θεωριών και θρησκειών του κόσμου.
- ι)** Να προβληματιστούν για τα μεγάλα ηθικά προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα ο άνθρωπος στα πεδία της πολιτικής, της οικολογίας και της τεχνολογίας.

- ια) Να αντιλαμβάνονται τη σημασία κάποιων παραδοσιακών αξιών και να προβληματίζονται για την ανάγκη υιοθέτησης και νέων υπό το βάρος των σύγχρονων αναγκών.

B3. Στόχοι/Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

I. Γνώσεις

Οι μαθητές/τριες να είναι σε θέση:

1. Να γνωρίσουν τις σημαντικότερες θεωρίες της Ηθικής Φιλοσοφίας και να εξετάσουν τη δυνατότητα σύνθεσής τους.
2. Να αναγνωρίσουν την ιδιαιτερότητα της ηθικής σκέψης ως πνευματικής δραστηριότητας, αλλά και τον πρακτικό χαρακτήρα της.
3. Να γνωρίσουν έννοιες και όρους-κλειδιά της Ηθικής, ώστε να μπορούν να τα χρησιμοποιούν για να χειρίζονται ηθικά προβλήματα.
4. Να μπορούν να διακρίνουν μεταξύ αξιών, κανονιστικών αρχών και αρετών, και να αντιλαμβάνονται τη σχέση τους και τις ενδεχόμενες ασυμβατότητες μεταξύ τους (ισότητα και ελευθερία) και να προσπαθούν να τις συμφιλιώνουν.
5. Να γνωρίσουν βασικά στοιχεία των ηθικών αρχών των πιο διαδεδομένων θρησκειών του κόσμου.

II. Ικανότητες-Δεξιότητες

Οι μαθητές/τριες να είναι σε θέση:

1. Να μάθουν να χρησιμοποιούν τόσο τη λογική όσο και τα συναισθήματά τους για τη λήψη ηθικών αποφάσεων.
2. Να μπορούν να ασκούν κριτική στις διάφορες ηθικές θεωρίες και θέσεις.
3. Να επεξεργάζονται ηθικά διλήμματα (ατομικά ή ομαδικά) και να τεκμηριώνουν την άποψή τους (γραπτά ή προφορικά).
4. Να είναι σε θέση να κατανοούν και να αξιοποιούν τις πρωτότυπες φιλοσοφικές πηγές.
5. Να μάθουν να διαβάζουν κριτικά τα ψηφιακά κείμενα και να αξιολογούν την εγκυρότητα και την αντικειμενικότητά τους.
6. Να διαβάζουν με κριτική ματιά τα πολυτροπικά κείμενα, να κρίνουν κινηματογραφικές ταινίες και καλλιτεχνικά έργα, εντάσσοντάς τα σε επιμέρους ηθικά πλαίσια και κεντρικούς φιλοσοφικούς προβληματισμούς.
7. Να μπορούν να διακρίνουν τις ηθικές θεωρήσεις διαφορετικών θρησκευτικών αντιλήψεων.
8. Να αναπτύξουν την κοινωνικο-συναισθηματική νοημοσύνη τους.

III. Αξίες-Στάσεις

Οι μαθητές/τριες να είναι σε θέση:

1. Να κατανοούν τον ανοιχτό χαρακτήρα πολλών ηθικών ερωτημάτων και την αξία του διαλόγου, της διαλλακτικότητας και του αλληλοσεβασμού για την απάντησή τους.
2. Να αντιλαμβάνονται την ποικιλότητα των διαφορετικών ηθικών αντιλήψεων, είτε αυτές προέρχονται από φιλοσοφικές προσεγγίσεις είτε από διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις, και να επιλέγουν αυτές που κρίνουν ότι είναι ορθές.
3. Να αναγνωρίζουν ότι η Ηθική, εκτός από τον θεωρητικό χαρακτήρα και το γνωστικό της μέρος, έχει κι έναν πρακτικό χαρακτήρα, που μπορεί να λειτουργήσει ως οδηγός ζωής.
4. Να διαμορφώνουν τον χαρακτήρα τους και μια προσωπική στάση ζωής με βάση τα θεωρητικά εργαλεία που προσφέρει το μάθημα.
5. Να αναπτύσσουν την ηθική ευαισθησία τους.
6. Να αντιλαμβάνονται το σχολείο ως μια κοινότητα στην οποία θα πρέπει να επικρατούν οι αρχές της δικαιοσύνης, της αλληλεγγύης και της αμοιβαίας φροντίδας.
7. Να αναγνωρίζουν την αξία του δημοκρατικού διαλόγου για την απάντηση των ηθικών ερωτημάτων.
8. Να συνδέουν την ατομική ευημερία με την ευημερία της κοινωνίας.
9. Να διακρίνουν τον οικουμενικό χαρακτήρα εννοιών και φιλοσοφικών ερωτημάτων, τόσο σε επίπεδο προβληματικής, όσο και σε επίπεδο μεθόδων διατύπωσης, κριτικής ανάλυσης και τεκμηρίωσης των απαντήσεων.
10. Να αναπτύσσουν κριτική στάση απέναντι στον προσηλυτισμό, την προπαγάνδα, τον αποπροσανατολισμό της κοινής γνώμης, τη βία, την τρομοκρατία και τη χειραγώγηση της συνείδησης.
11. Να αντιμάχονται όλες τις μορφές διακρίσεων, όπως τον ρατσισμό, τον σεξισμό, την ξενοφοβία, τη μισαλλοδοξία, τον ηλικιακό ρατσισμό, την ομοφοβία, την τρανσφοβία και τον μισαναπηρισμό.
12. Να ευαισθητοποιούνται για τα περιβαλλοντικά προβλήματα και για τον πόνο των μη ανθρώπινων ζώων.

Γ. Περιεχόμενο – Θεματικά πεδία

Η ύλη είναι διαρθρωμένη, και για τις τρεις τάξεις του Λυκείου, σε τέσσερα θεματικά πεδία. Στο πρώτο θεματικό πεδίο, το οποίο έχει περισσότερο θεωρητικό χαρακτήρα, παρουσιάζονται οι σημαντικότερες ηθικές θεωρίες και προτείνονται ερωτήματα προς συζήτηση τα οποία μπορούν να βοηθήσουν στη διαμόρφωση του χαρακτήρα των παιδιών. Στο δεύτερο θεματικό πεδίο εξετάζονται διάφορα σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα υπό το πρίσμα της Ηθικής, ενώ στο τρίτο θεματικό πεδίο παρουσιάζονται τα σημαντικότερα προβλήματα που απασχολούν τον κλάδο της εφαρμοσμένης Ηθικής. Τέλος, στο τέταρτο θεματικό πεδίο παρουσιάζονται οι ηθικές θεωρίες των πιο διαδεδομένων θρησκειών ή αρχαίων θρησκευτικών παραδόσεων, ειδικά σε σχέση με σύγχρονα ερωτήματα που απασχολούν την Ηθική.

Ο λόγος για τον οποίο υπάρχουν θεωρίες μόνο στο πρώτο θεματικό πεδίο και όχι στα υπόλοιπα είναι προκειμένου να μπορούν οι μαθητές και οι μαθήτριες να επεξεργάζονται τα προβλήματα που υπάρχουν στα τρία επόμενα θεματικά πεδία με βάση και αυτές τις θεωρίες. Τα επόμενα δύο θεματικά πεδία μπορούν να διδαχθούν με όποια σειρά επιθυμούν οι εκπαιδευτικοί ή και μετά από συμφωνία με τους μαθητές και τις μαθήτριές τους, ενώ το τέταρτο θεματικό πεδίο πρέπει να εξεταστεί τελευταίο. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να επιλέξουν την ύλη που θα διδάξουν, ακόμα και από το πρώτο θεματικό πεδίο, αρκεί να συμπεριλάβουν τις βασικές ηθικές θεωρίες του πρώτου πεδίου, προκειμένου να μπορούν με βάση αυτές να επεξεργάζονται τα προβλήματα που ακολουθούν. Κατά συνέπεια, μπορούν να εμβαθύνουν σε όποια κεφάλαια επιθυμούν, ανάλογα και με την ανταπόκριση που έχουν από τους/τις μαθητές/τριες.

Το κάθε κεφάλαιο μπορεί να καλύψει μία, δύο ή και περισσότερες διδακτικές ώρες. Στις θεματικές ενότητες αναγράφεται το θέμα του κεφαλαίου και όχι ο τίτλος του. Επομένως, οι συγγραφείς και οι συγγραφικές ομάδες μπορούν να χρησιμοποιήσουν τίτλους κεφαλαίων που θα είναι ελκυστικοί, έχοντας ακόμα και τη μορφή ερωτήσεων.

Θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στον ανοιχτό χαρακτήρα των ηθικών ερωτημάτων και απαντήσεων και στον ερωτηματοκεντρικό τρόπο της διδασκαλίας του μαθήματος. Το σχολικό εγχειρίδιο, τα πρωτότυπα κείμενα, οι ερωτήσεις και ο τρόπος εξέτασης του μαθήματος πρέπει να στρέφονται προς αυτή την κατεύθυνση. Σ' αυτή τη λογική πρέπει να κινούνται αυστηρά τα σχολικά εγχειρίδια, στα οποία πρέπει να αξιοποιούνται σε μεγάλο βαθμό τα ηθικά διλήμματα, τα οποία κατά κανόνα δεν πρέπει να έχουν απόλυτες, μονοσήμαντες απαντήσεις, αλλά να ανοίγουν πεδίο για προβληματισμό και κριτική σύγκριση και αποτίμηση των αντίθετων απόψεων.

Δ. Διδακτική πλαισίωση – Σχεδιασμός μάθησης

Η φύση του μαθήματος και η προφανής φιλοσοφική βάση της Ηθικής απαιτεί έναν τρόπο διδασκαλίας που θα ευνοεί την αυτενέργεια των παιδιών, με τη βοήθεια της διερευνητικής μεθόδου και του διαλόγου. Για τον σχεδιασμό του μαθήματος οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να λάβουν υπόψη τόσο τους γενικούς όσο και τους ειδικούς σκοπούς του μαθήματος.

Στον Οδηγό του Εκπαιδευτικού για το μάθημα της Ηθικής παρατίθεται ελληνόφωνη βιβλιογραφία, η οποία μπορεί να βοηθήσει στο έργο του σχεδιασμού της διδασκαλίας. Ωστόσο, η φύση του μαθήματος είναι τέτοια ώστε μπορούν να αξιοποιηθούν πολλές ακόμα πηγές, όπως ειδήσεις, επιστημονικές εξελίξεις, περιστατικά της καθημερινής ζωής, κλπ. Παραδείγματος χάριν, η είδηση σε έναν ιστότοπο για δυνατότητα μεταμοσχεύσεων οργάνων ζώων σε ανθρώπους μπορεί να αποτελέσει μια ιδανική αφορμή ή ακόμα και το ίδιο το αντικείμενο συζήτησης για ένα μάθημα της Ηθικής. Ωστόσο, η χρήση ειδήσεων της καθημερινότητας δεν θα πρέπει να γίνεται αλόγιστα, αλλά σε συνδυασμό και με τις φιλοσοφικές θεωρίες, έτσι ώστε οι μαθήτριες και οι μαθητές να μπορούν να αξιοποιούν δημιουργικά τις ηθικές θεωρίες. Έτσι, τόσο τα πρωτότυπα φιλοσοφικά κείμενα όσο και ειδήσεις ή επιστημονικές εξελίξεις μπορούν να αξιοποιηθούν στον σχεδιασμό του μαθήματος με τη βοήθεια και φύλλων εργασίας.

Η φύση του μαθήματος, το πνεύμα των Νέων Προγραμμάτων Σπουδών, καθώς και η σύγχρονη εκπαιδευτική θεωρία και πρακτική μπορούν να υπαγορεύουν μια μαθητοκεντρική προσέγγιση διδασκαλίας, που θα έχει επίκεντρο τον διάλογο, προκειμένου να συζητούνται οι επιμέρους ηθικές θεωρίες και να εξετάζονται τα ηθικά διλήμματα. Η ομαδοσυνεργατική μέθοδος μπορεί επίσης να βελτιώσει τις επικοινωνιακές δεξιότητες των παιδιών και τη διάθεσή τους να συζητούν, να κρίνουν και να αποδέχονται αντίθετες γνώμες. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αξιοποιήσουν όλα τα εργαλεία της νέας παιδαγωγικής, όπως είναι η μέθοδος πρότζεκτ, η ανταλλαγή ιδεών, τα παιχνίδια αντιλογίας, η μελέτη πεδίου, οι εννοιολογικοί χάρτες, τα ηθικά διλήμματα, η μελέτη περίπτωσης, η επισκόπηση, κ.ά.

Οι εκπαιδευτικοί πρέπει με τις ενέργειές τους να διευκολύνουν και να υποστηρίζουν το διερευνητικό και βιωματικό πλαίσιο της μάθησης, την αυτενέργεια των μαθητών/τριών και τον δημοκρατικό διάλογο. Η φύση του μαθήματος της Ηθικής είναι τέτοια ώστε να λειτουργήσει ως ιδανικό έδαφος για την καταπολέμηση των προκαταλήψεων που υπάρχουν σε βάρος κάποιων ομάδων ανθρώπων. Ο ήδη δύσκολος ρόλος των εκπαιδευτικών, επιβαρύνεται σ' αυτό το μάθημα με έναν κατάλληλο σχεδιασμό ούτως ώστε να χρησιμοποιείται η επιχειρηματολογία, ο διάλογος, η αλληλοκατανόηση και η ενσυναίσθηση για την εξάλειψη των προκαταλήψεων και των διακρίσεων. Δεν πρέπει, όμως, ποτέ να παραμελείται και το γνωστικό μέρος του μαθήματος της Ηθικής που περιλαμβάνει εξοικείωση με αξιακές παραδόσεις και αντιλήψεις και σχετικές φιλοσοφικές θεωρίες. Τέλος, οι εκπαιδευτικοί με το μάθημά τους, και τις διαδικασίες αναστοχασμού που θα σχεδιάσουν, μπορούν να ενισχύσουν τις μεταγνωστικές ικανότητες των μαθητών και των μαθητριών.

Ε. Αξιολόγηση

Το νέο μάθημα της Ηθικής, υπηρετώντας τους στόχους της φιλοσοφίας των Νέων Προγραμμάτων Σπουδών, την μαθητοκεντρική μάθηση, αλλά κυρίως τον ιδιόμορφο και καινοτόμο χαρακτήρα του πρέπει όχι μόνο να διδάσκεται, αλλά και να εξετάζεται με έναν ερωτηματοκεντρικό τρόπο. Εφόσον, όπως έχει σημειωθεί παραπάνω, αποθαρρύνεται η μετωπική διδασκαλία και η αποστήθιση, αντίστοιχη πρέπει να είναι και η αξιολόγησή του.

Οι εκπαιδευτικοί, για τον σχεδιασμό της αξιολόγησής τους, θα πρέπει να λάβουν υπόψη τους ότι με κάποιον τρόπο αυτή θα πρέπει να είναι μετρήσιμη (με έμφαση στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων και όχι των γνώσεων) και διαβαθμισμένη, ώστε τα παιδιά να μπορούν να ανταποκριθούν με βάση τις ικανότητες και τις δεξιότητές τους στο πλαίσιο της διαφοροποιημένης διδασκαλίας.

Εκτός από την καθημερινή εικόνα που δίνουν οι μαθητές/τριες με τη συμμετοχή τους στο μάθημα, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αξιοποιήσουν τις παρακάτω μορφές αξιολόγησης:

1. Αξιολόγηση ατομικού γραπτού

Σ' αυτή τη μορφή οι εκπαιδευτικοί αξιοποιούν τις μορφές γραπτής εξέτασης που προτείνονται από το Υπουργείο, λαμβάνοντας υπόψιν όμως τη διερευνητική και ερωτηματοκεντρική φύση του μαθήματος. Έτσι, είναι σκόπιμο να δίνονται ερωτήσεις στους/στις μαθητές/τριες που δεν θα αποτελούν εξέταση των θεωριών, αλλά ερωτήσεις κατανόησης. Μπορούν επίσης να εξετάζονται ηθικά ερωτήματα ή διλήμματα για τα οποία δεν θα υπάρχει σωστή ή λάθος απάντηση, αλλά θα αξιολογείται η αιτιολόγηση των απαντήσεων με βάση τη λογική επιχειρηματολογία και τη στήριξη σε μία από τις θεωρίες που εξετάστηκαν. Θα μπορούσε να γίνει και χρήση των σχολικών εγχειριδίων κατά τη διάρκεια της γραπτής εξέτασης του μαθήματος.

2. Αξιολόγηση ατομικής συνθετικής εργασίας

Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αναθέτουν ατομικές συνθετικές εργασίες με ερωτήματα που αντλούνται από το μάθημα ή το σχολικό εγχειρίδιο ή που προτείνονται από τους μαθητές/τριες και κινητοποιούν το ενδιαφέρον τους. Σ' αυτές τις εργασίες καλό είναι να αξιοποιούνται πρωτότυπα φιλοσοφικά ή θρησκευτικά κείμενα, ή ακόμα και άρθρα της επικαιρότητας που αφορούν, για παράδειγμα, νέες επιστημονικές ανακαλύψεις οι οποίες αποτελούν μια πρόκληση για τη βιοηθική, ή της χρήσης της τεχνητής νοημοσύνης. Μια τέτοια εργασία μπορεί να έχει τη μορφή γραπτού δοκιμίου ή ακόμα και τη μορφή παρουσίασης, βάσει της οποίας ο μαθητής ή η μαθήτρια θα μπορεί να δώσει μια σύντομη ομιλία στην τάξη.

3. Αξιολόγηση ομαδικών συνθετικών εργασιών

Όπως και στις ατομικές συνθετικές εργασίες, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αναθέτουν ομαδικές συνθετικές εργασίες με την ίδια προβληματική που αναφέρθηκε παραπάνω. Στην περίπτωση των ομαδικών εργασιών οι μαθητές και οι μαθήτριες θα έχουν τη δυνατότητα να αξιοποιούν και άλλες μεθόδους μελέτης και παρουσίασης, όπως για παράδειγμα τη δραματοποίηση, το παιχνίδι ρόλων, κλπ.

Β' Μέρος

Β1. Συνοπτική απεικόνιση του Προγράμματος Σπουδών

Α' Λυκείου	Β' Λυκείου	Γ' Λυκείου
1° ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ: Ηθικά ερωτήματα και ηθικές θεωρίες		
1. Τι είναι η Ηθική; 2. Η εμφάνιση ηθικών κανόνων στις ανθρώπινες κοινωνίες 3. Αρετολογική Ηθική 4. Ηθική και δίκαιο 5. Αλτρουισμός ή εγωισμός; 6. Ηθική και συναισθήματα 7. Ηδονισμός/ηδονοκρατία 8. Γιατί να υιοθετούμε την ηθική στάση ζωής; 9. Αλήθεια και ψέμα 10. Ζώντας μια ευτυχισμένη ζωή	1. Πλατωνική Ηθική 2. Στωική Ηθική 3. Δίκαιο και δικαιοσύνη 4. Οι θεωρίες του κοινωνικού συμβολαίου 5. Ηθικός εγωισμός 6. Πολιτισμικός σχετικισμός 7. Η πρόκληση του μηδενισμού 8. Ελευθερία και υπευθυνότητα 9. Πώς να είμαι καλύτερος άνθρωπος; 10. Η αγάπη για τον εαυτό μου και τους άλλους	1. Ελευθερία της βούλησης 2. Ωφελιμισμός 3. Καντιανή Ηθική 4. Ηθικός σχετικισμός 5. Φεμινιστική Ηθική 6. Τα θεμέλια της ανθρώπινης συμπεριφοράς (υπό το πρίσμα της βιολογίας και της ηθικής) 7. Οι φιλοσοφικές «θεραπίες» για τον φόβο του θανάτου
2° ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ: Ηθική για τα κοινωνικά προβλήματα		
11. Παγκόσμια πείνα 12. Κλιματική κρίση 13. Υπερπληθυσμός 14. Εθνικισμός, φασισμός 15. Είναι ποτέ δικαιολογημένη η πολιτική βία; 16. Δημόσια ηθική και πολιτική ευθύνη 17. Η δουλεία, παλιότερα και σήμερα 18. Τεχνητή νοημοσύνη Εκφοβισμός (σχολικός, διαδικτυακός)	11. Υπάρχει δίκαιος πόλεμος; 12. Τρομοκρατία 13. Έχουν ηθικές ευθύνες οι επιστήμονες; 14. Μετανάστευση/υποδοχή προσφύγων 15. Μορφές διακρίσεων: Ρατσισμός, σεξισμός, μισαλλοδοξία, ομοφοβία 16. Φονταμενταλισμός 17. Ρητορική τέχνη, αλήθεια, Ηθική 18. Ρητορική μίσους και διαδίκτυο Τα όρια της ελευθερίας της έκφρασης	8. Φτώχεια και ανισότητες 9. Το Ολοκαύτωμα και η Ελλάδα 10. Τεχνοκρατία και τεχνοφοβία 11. Σεξουαλική παρενόχληση 12. Πολιτική ανυπακοή 13. Τα όρια της ελευθερίας της έκφρασης

3° ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ: Εφαρμοσμένη Ηθική		
19. Ελευθερία του ατόμου 20. Δωρεά οργάνων 21. Άμβλωση 22. Τα δικαιώματα των μελλοντικών γενεών 23. Περιβαλλοντική ηθική 24. Κλωνοποίηση 25. Επιλογή φύλου εμβρύου	19. Έγκλημα και τιμωρία 20. Ηθική της τεχνητής νοημοσύνης 21. Δημοσιογραφική Ηθική 22. Επιχειρησιακή ηθική 23. Πειραματισμός σε ανθρώπους και άλλα ζώα 24. Είναι ανήθικη η ανθρώπινη αναβάθμιση; 25. Ιατρικό απόρρητο 26. Παρένθετη μητρότητα	14. Ευθανασία 15. Αυτοκτονία 16. Σύγκρουση προσωπικών αξιών και επαγγελματικής δεοντολογίας 17. Δικαιώματα των ζώων
4° ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ: Εφαρμοσμένη Ηθική		
26. Ιουδαϊκή ηθική 27. Χριστιανική ηθική 28. Βουδιστική ηθική 29. Μουσουλμανική ηθική 30. Κομφουκιανή ηθική 31. Ινδουϊστική ηθική	27. Η ιερότητα της ζωής 28. Τα όρια της ελευθερίας της καλλιτεχνικής έκφρασης και οι θρησκείες 29. Θρησκευτική ανεκτικότητα	18. Ηθική και αρχαίες ελληνικές θρησκείες 19. Η θεολογική σκέψη για τα οικολογικά προβλήματα 20. Θρησκευτική ελευθερία

B2. Αναλυτική απεικόνιση του Προγράμματος Σπουδών

A' Λυκείου

Θεματικά πεδία	Θεματικές ενότητες	Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	Ενδεικτικές δραστηριότητες
		Οι μαθητές/τριες να είναι σε θέση να:	
1ο Θ.Π. Ηθικά ερωτήματα και ηθικές θεωρίες	1. Τι είναι η Ηθική; 2. Η εμφάνιση ηθικών κανόνων στις ανθρώπινες κοινωνίες 3. Αρετολογική Ηθική 4. Ηθική και δίκαιο 5. Αλτρουισμός ή εγωισμός; 6. Ηθική και συναισθήματα 7. Ηδονισμός/ ηδονοκρατία 8. Γιατί να υιοθετούμε την ηθική στάση ζωής; 9. Αλήθεια και ψέμα 10. Ζώντας μια ευτυχισμένη ζωή	<ul style="list-style-type: none">• Αντιλαμβάνονται την ιδιαιτερότητα της ηθικής σκέψης και να γνωρίζουν τα πεδία εφαρμογής της.• Αξιοποιούν κάποιους από τους ορισμούς της Ηθικής.• Κατανοούν τον ιστορικό τρόπο εξέλιξης των ηθικών αντιλήψεων και θεωριών.• Διακρίνουν τις διαφορετικές ηθικές προσεγγίσεις.• Αναγνωρίζουν την ιδιαιτερότητα της σημασίας της αρετής, κυρίως ως κεντρική έννοια στη θεωρία της αρετολογικής Ηθικής, ιδιαίτερα της θεωρίας του Αριστοτέλη.• Αντιλαμβάνονται τη διαφορά μεταξύ της αριστοτελικής έννοιας της ευδαιμονίας και της σύγχρονης αντίληψης της ευτυχίας.• Γνωρίζουν τα σημαντικότερα στοιχεία της αριστοτελικής Ηθικής και να προβληματίζονται για τις δυνατότητες εφαρμογής αυτής της θεωρίας σήμερα.• Αντιλαμβάνονται τη σχέση των ηθικών κανόνων με τους νόμους.• Διακρίνουν μεταξύ ηθικών και νομικών δικαιωμάτων και προβληματίζονται για την υιοθέτηση των πρώτων στο πλαίσιο ενός προσωπικού ή συλλογικού αξιακού κώδικα.• Κατανοούν τη σημασία της Ηθικής για την προσωπική συγκρότηση και ανάπτυξη.	<ul style="list-style-type: none">• Επιλογές κειμένων τεκμηρίωσης και διατύπωσης ηθικών φιλοσοφικών επιχειρημάτων από πρωτογενείς πηγές.• Ομάδες συζήτησης και παρουσίασης επιχειρημάτων με επίκεντρο ένα ηθικό ερώτημα.• Επίσκεψη σε δικαστήριο και παρακολούθηση μιας δίκης. Κατόπιν, να γίνει μια συζήτηση σχετικά με το σωστό και το λάθος, την αλήθεια και το ψέμα, το έγκλημα και την τιμωρία.• Αναζήτηση στο διαδίκτυο και παρακολούθηση ντοκιμαντέρ για την αλτρουιστική συμπεριφορά των ζώων με τη συνδρομή του/της βιολόγου του σχολείου.• Επίσκεψη στο θεματικό πάρκο του Αριστοτέλη (Στάγαιρα) ή στον χώρο του Λυκείου (Αθήνα) προκειμένου να ξεκινήσει μία συζήτηση για την αρετολογική ηθική.• Συζήτηση με τον/την ψυχολόγο του σχολείου για τη σημασία των συναισθημάτων στη λήψη ηθικών αποφάσεων.• Παρακολούθηση ταινιών αναφορικά με το ερώτημα του γιατί πρέπει να είμαστε ηθικοί.• Σχεδιασμός και διενέργεια δημοσκοπήσης από την πλευρά των μαθητών/τριών προς ομάδες ενηλίκων για την καταγραφή των

		<ul style="list-style-type: none">• Αναγνωρίζουν τον ρόλο των συναισθημάτων στη λήψη ηθικών αποφάσεων.• Γνωρίζουν τις ηδονιστικές προσεγγίσεις της φιλοσοφίας και να διακρίνουν μεταξύ των διαφόρων μορφών ηδονισμού.• Αντιλαμβάνονται τον ρόλο της ηθικής φιλοσοφίας στη διαμόρφωση μιας προσωπικής στάσης ζωής.• Προβληματίζονται για το ζήτημα της ψευδολογίας και τις επιπτώσεις μιας τέτοιας συμπεριφοράς σε διάφορους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας.• Κατανοούν τη σημασία της ύπαρξης ηθικών κανόνων στις κοινωνίες.• Συνειδητοποιούν τον τρόπο με τον οποίο οι ηθικές αρχές μπορούν να συμβάλουν σε έναν ευτυχισμένο βίο.	<p>λόγων και των ποσοστών ευτυχίας/δυστυχίας.</p> <ul style="list-style-type: none">• Ομαδικές εργασίες για τις οποίες τα παιδιά πρέπει να σχεδιάσουν, να οργανώσουν και να παίξουν ένα σύντομο θεατρικό παιχνίδι που θα αφορά σε καταστάσεις στις οποίες λέγονται «ψέματα για καλό ή κακό σκοπό».
2ο Θ.Π. Η Ηθική για τα κοινωνικά προβλήματα	<ol style="list-style-type: none">11. Παγκόσμια πείνα12. Κλιματική κρίση13. Υπερπληθυσμός14. Εθνικισμός, φασισμός15. Είναι ποτέ δικαιολογημένη η πολιτική βία;16. Δημόσια ηθική και πολιτική ευθύνη17. Η δουλεία, παλιότερα και σήμερα18. Τεχνητή νοημοσύνη19. Εκφοβισμός (σχολικός, διαδικτυακός)	<ul style="list-style-type: none">• Αντιλαμβάνονται τη σχέση των μεγάλων κοινωνικών προβλημάτων με την Ηθική.• Αντιλαμβάνονται πώς η Ηθική μπορεί να απαντήσει και να προσφέρει κανόνες και καθήκοντα για μεγάλα κοινωνικά προβλήματα.• Αντιλαμβάνονται την εμβάθυνση στον ηθικό στοχασμό για τον σεβασμό των ανθρώπινων δικαιωμάτων.• Εντοπίζουν τις αιτίες του προβλήματος της παγκόσμιας πείνας και να αντιλαμβάνονται τις ηθικές ευθύνες της παγκόσμιας κοινότητας για την επίλυσή του.• Αντιλαμβάνονται τη σχέση της ανθρώπινης πείνας με άλλα κοινωνικά προβλήματα.• Συζητούν και να αντιλαμβάνονται τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής υπό το πρίσμα της ανισοκατανομής των περιβαλλοντικών βαρών μεταξύ	<ul style="list-style-type: none">• Επίσκεψη σε ένα Κέντρο Εκπαίδευσης για την Αειφορία και συμμετοχή σε πρόγραμμα σχετικό με την κλιματική κρίση.• Παρακολούθηση ντοκιμαντέρ για την κλιματική αλλαγή (π.χ. το βιογραφικό ντοκιμαντέρ για την Γκρέτα Τούνμπεργκ με τίτλο <i>I am Greta</i>).• Ενημερώσεις για δραστηριότητες και πρωτοβουλίες που αφορούν σε αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας σε χώρες με επισιτιστικό πρόβλημα. Οργάνωση καμπάνιας των μαθητών/τριών στην τοπική κοινωνία.• Πρόσκληση στο σχολείο και συνεργασία με εγκεκριμένες από το Υπουργείο οργανώσεις που ασχολούνται με τον σχολικό εκφοβισμό. Οργάνωση της δράσης ώστε να υπάρχει άμεση εμπλοκή των μαθητών/τριών.

		<p>ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών.</p> <ul style="list-style-type: none">• Κατανοούν τις προσωπικές ευθύνες των ατόμων, αλλά κυρίως, τις συλλογικές ευθύνες των κρατών, για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης.• Προβληματίζονται και να συζητούν για τις συνέπειες της αύξησης του ανθρώπινου πληθυσμού στον πλανήτη, αλλά και για τις ηθικές ευθύνες απέναντι στα άλλα ζώα.• Διακρίνουν και να ορίζουν τις μορφές της απολυταρχικής εξουσίας, να αντιλαμβάνονται τις δραματικές συνέπειες της φασιστικής και ναζιστικής ιδεολογίας στην ανθρωπότητα και να συνειδητοποιούν τους κινδύνους που εγκυμονούν αυτές οι ιδεολογίες σήμερα.• Αξιοποιούν ιστορικά στοιχεία και φιλοσοφικές θεωρίες για να κρίνουν τη χρήση της πολιτικής βίας.• Κατανοούν τις ηθικές υποχρεώσεις των δημοσίων προσώπων και να μπορούν να ασκούν κριτική ως ενεργοί πολίτες.• Γνωρίζουν ιστορικά στοιχεία για τη δουλεία, να προβληματίζονται για σύγχρονες μορφές της και να αντιλαμβάνονται τις συνέπειές της στην ανάπτυξη των αποικιοκρατικών χωρών.• Διαμορφώνουν μια αναστοχαστική στάση ως προς τις τεχνολογικές εξελίξεις και να κατανοούν τις ευθύνες και τους κινδύνους που προκύπτουν απ' αυτή.• Προβληματίζονται για την εφαρμογή της τεχνητής νοημοσύνης, ειδικά στην εκπαιδευτική διαδικασία.• Ευαισθητοποιούνται για το πρόβλημα του εκφοβισμού και να	<ul style="list-style-type: none">• Εκπόνηση ιστορικών εργασιών για τη δουλεία.
--	--	---	---

		αμφισβητούν τα στερεότυπα πάνω στα οποία στηρίζεται.	
3ο Θ.Π. Εφαρμο- σμένη Ηθική	20. Ελευθερία του ατόμου 21. Δωρεά οργάνων 22. Άμβλωση 23. Τα δικαιώματα των μελλοντικών γενεών 24. Περιβαλλοντική Ηθική 25. Κλωνοποίηση 26. Επιλογή φύλου εμβρύου	<ul style="list-style-type: none">• Αντιλαμβάνονται τη συμβολή της Ηθικής Φιλοσοφίας για τη λήψη αποφάσεων για προσωπικά διλήμματα.• Αναγνωρίζουν την αξία της αυτονομίας και της ελευθερίας του ατόμου.• Γνωρίζουν τους λόγους, τις προϋποθέσεις, τις ενστάσεις και τα ηθικά διλήμματα που προκύπτουν από τη δωρεά οργάνων.• Διακρίνουν μεταξύ των διαφορετικών λόγων για μια άμβλωση και να προβληματίζονται για το ζήτημα υπό το πρίσμα φιλοσοφικών θεωριών και θέσεων.• Αντιλαμβάνονται ότι κάποια από τα αγαθά που απολαμβάνουν σήμερα (π.χ. ελευθερία) και κάποια που δεν απολαμβάνουν (π.χ. περιβαλλοντική ισορροπία) οφείλονται στην παρακαταθήκη που άφησαν οι προηγούμενες γενεές.• Αντιλαμβάνονται και να ευαισθητοποιούνται για τις υποχρεώσεις που έχουν απέναντι στις επόμενες γενεές ανθρώπων και άλλων ζώων.• Γνωρίσουν τις βασικές θεωρίες της περιβαλλοντικής ηθικής (<i>ηθική της Γης</i> του Aldo Leopold και <i>βαθιά οικολογία</i> του Arne Naess) και τους βασικούς προβληματισμούς για τη σχέση του ανθρώπου με τη φύση.• Προβληματίζονται για την αξία της φύσης, να διακρίνουν μεταξύ της <i>εγγενούς</i> και της <i>εργαλειακής</i> αξίας της φύσης, και να συνειδητοποιούν τις υποχρεώσεις που συνεπάγεται αυτός ο προβληματισμός.	<ul style="list-style-type: none">• Παιχνίδια ρόλων με θέμα τα συγκεκριμένα ηθικά διλήμματα του θεματικού πεδίου.• Ομαδική ή ατομική εργασία με θέμα τη μελέτη της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και την καταγραφή των ηθικών αρχών και αξιών που τη διέπουν.• Οργάνωση ενημέρωσης από την Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής.• Πρόσκληση της ομάδας ρητορικής τέχνης του σχολείου (αν υπάρχει) να οργανώσει έναν αγώνα επιχειρηματολογίας με θέμα εφαρμοσμένης ηθικής.• Εκπόνηση διαθεματικών/ διεπιστημονικών σχεδίων δράσης με τη βοήθεια και των εκπαιδευτικών κλάδου ΠΕ78 του σχολείου.• Εκπόνηση παρουσίασης και ομαδικών εργασιών για τον σεβασμό προς τη φύση με αφορμή την παρακολούθηση της ταινίας <i>Ντερσού Ουζαλά</i> του Ακίρα Κουρουσάβα.• Μελέτη του ζητήματος της επιλογής φύλου των εμβρύων και συζήτηση με αφορμή την έκδοση της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής με τίτλο «Τι ξέρω για τη βιοηθική» και το σχετικό κεφάλαιο.

		<ul style="list-style-type: none">• Αξιοποιούν τον ηθικό, και εν γένει τον φιλοσοφικό στοχασμό για να κρίνουν το εγχείρημα της κλωνοποίησης και των προκλήσεων που δημιουργούνται.• Διακρίνουν μεταξύ των λόγων για την επιλογή φύλου των εμβρύων, να χρησιμοποιούν την ηθική επιχειρηματολογία για να αξιολογούν τη δυνατότητα επιλογής φύλου και να αναλογίζονται τις μελλοντικές συνέπειες για την ανθρώπινη κοινωνία.	
4ο Θ.Π. Ηθική και θρησκείες	27. Ιουδαϊκή Ηθική 28. Χριστιανική Ηθική 29. Βουδιστική Ηθική 30. Μουσουλμανική ηθική 31. Κομφουκιανή Ηθική 32. Ινδουϊστική Ηθική	<ul style="list-style-type: none">• Διακρίνουν τα ηθικά συστήματα των διαφόρων θρησκειών.• Γνωρίζουν τις βασικές ηθικές αρχές των πιο διαδεδομένων θρησκειών.• Αποτιμούν τον ρόλο των θρησκειών στην υπεράσπιση ή και καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων.• Αντιλαμβάνονται τη συμβολή των θρησκειών αυτών στον εμπλουτισμό της ηθικής σκέψης με έννοιες σημαντικών αρετών (δικαιοσύνη, αγάπη, συμπόνοια, φιλανθρωπία, ελεημοσύνη, σεβασμός για τους γονείς).	<ul style="list-style-type: none">• Ανάθεση ομαδικών εργασιών για την παρουσίαση ή και την επισήμανση των ηθικών απόψεων στις διάφορες θρησκείες.• Επίσκεψη σε ναούς ή συζήτηση με εκπροσώπους διαφόρων θρησκευτικών δογμάτων.• Εκπόνηση διαθεματικών εργασιών σε συνεργασία με τους/τις εκπαιδευτικούς κλάδου ΠΕ01 του σχολείου για τη μελέτη των ηθικών συστημάτων κάποιων θρησκειών.

Β' Λυκείου

Θεματικά πεδία	Θεματικές ενότητες	Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	Ενδεικτικές δραστηριότητες
		Οι μαθητές/τριες να είναι σε θέση να:	
1ο Θ.Π. Ηθικά ερωτήματα και ηθικές θεωρίες	1. Πλατωνική Ηθική 2. Στωική Ηθική 3. Δίκαιο και δικαιοσύνη 4. Οι θεωρίες του κοινωνικού συμβολαίου 5. Ηθικός εγωισμός 6. Πολιτισμικός σχετικισμός 7. Η πρόκληση του μηδενισμού 8. Ελευθερία και υπευθυνότητα 9. Πώς να είμαι καλύτερος άνθρωπος 10. Η αγάπη για τον εαυτό μου και τους άλλους	<ul style="list-style-type: none">• Γνωρίζουν βασικά στοιχεία της πλατωνικής Ηθικής.• Γνωρίζουν βασικά στοιχεία της στωικής Ηθικής.• Ορίζουν την έννοια του δικαίου και να αντιλαμβάνονται τη σημασία του.• Αντιλαμβάνονται τη σχέση του δικαίου με τη δικαιοσύνη και την Ηθική.• Γνωρίζουν βασικά στοιχεία των θεωριών κοινωνικού συμβολαίου του Τόμας Χομπς, του Τζον Λοκ και του Ζαν Ζακ Ρουσσώ και να επισημαίνουν τις διαφορές τους.• Αντιλαμβάνονται την επίδραση της εγωιστικής συμπεριφοράς στην κοινωνία και να γνωρίζουν την επιχειρηματολογία του ηθικού εγωισμού.• Αντιλαμβάνονται τις πολιτισμικές επιδράσεις στη διαμόρφωση ηθικών κανόνων και να μπορούν να αξιολογούν τις ηθικές αξίες εντός και εκτός του πολιτισμικού τους πλαισίου.• Γνωρίζουν ότι αυτό που εμφανίζεται ως πολιτισμικός σχετικισμός μπορεί να ερμηνευτεί και ως πλουραλισμός.• Αναγνωρίζουν τη μηδενιστική στάση, με αναφορά σε συγκεκριμένους φιλοσόφους, σε σχέση με την Ηθική και να εξετάζουν τρόπους αντίκρουσής της.• Διακρίνουν τα όρια της ατομικής ελευθερίας και να προβληματίζονται για τις ευθύνες που υπαγορεύουν οι ηθικές αρχές.	<ul style="list-style-type: none">• Αναζήτηση των έργων του Πλάτωνα στα οποία γίνονται αναφορές στην Ηθική. Διάκριση των θέσεων ανάλογα με τις τρεις φάσεις του έργου του (έργα νεανικά, ωριμότητας και τελευταία).• Εστίαση σε ένα μέρος πλατωνικού διαλόγου και δραματοποίησή του.• Επίσκεψη στον χώρο της Ακαδημίας του Πλάτωνα και στο μουσείο της Ακαδημίας προκειμένου να ξεκινήσει μία συζήτηση για την πλατωνική Ηθική.• Οργάνωση αγώνων αντιλογίας μεταξύ εκπροσώπων διαφορετικών ηθικών θεωριών.• Εκπόνηση ατομικών ή ομαδικών εργασιών με θέμα τις θεωρίες κοινωνικού συμβολαίου, σε συνεργασία και με τους εκπαιδευτικούς που διδάσκουν το μάθημα της Φιλοσοφίας και της Ιστορίας.• Εκπόνηση ατομικών ή ομαδικών εργασιών με θέμα τη σύγκριση των θεωριών κοινωνικού συμβολαίου του Χομπς και του Ρουσσώ.• Αξιοποίηση του διδακτικού σεναρίου για τον πολιτισμικό σχετικισμό που υπάρχει στον Οδηγό Εκπαιδευτικού.• Επιλογές κειμένων τεκμηρίωσης και διατύπωσης φιλοσοφικών επιχειρημάτων από πρωτογενείς πηγές.• Μελέτη επιλεγμένων αποσπασμάτων των κειμένων του Φρίντριχ Νίτσε για την Ηθική,

		<ul style="list-style-type: none"> • Διαμορφώνουν ένα προσωπικό σώμα αξιών και αρχών. • Κατανοούν πώς μπορούν οι ηθικές αρχές να συμβάλουν σε έναν ευτυχισμένο βίο. • Αναγνωρίζουν τον ρόλο της αγάπης ως συναισθήματος που μπορεί να ενδυναμώσει τις αξίες και τις πράξεις των ανθρώπων και φτάνει πέρα από τη δικαιοσύνη. 	<p>ειδικότερα από τα βιβλία <i>Πέρα από το καλό και το κακό</i> και <i>Γενεαλογία της Ηθικής</i>.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Εκπόνηση διαθεματικής εργασίας για την έννοια του κοινωνικού συμβολαίου στο πλαίσιο και του μαθήματος της ιστορίας.
<p>2ο Θ.Π. Η Ηθική για τα κοινωνικά προβλήματα</p>	<p>11. Υπάρχει δίκαιος πόλεμος; 12. Τρομοκρατία 13. Έχουν ηθικές ευθύνες οι επιστήμονες; 14. Μετανάστευση / υποδοχή προσφύγων 15. Μορφές διακρίσεων: Ρατσισμός, σεξισμός, μισαλλοδοξία, ομοφοβία 16. Φονταμενταλισμός 17. Ρητορική τέχνη, αλήθεια, ηθική 18. Ρητορική μίσους και διαδίκτυο 19. Τα όρια της ελευθερίας της έκφρασης</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Αντιλαμβάνονται τη σχέση των μεγάλων κοινωνικών προβλημάτων με την Ηθική. • Διακρίνουν μεταξύ των διαφόρων ειδών πολέμων, να ευαισθητοποιούνται για τους πολέμους και τις αιτίες τους σε κάθε μεριά του πλανήτη και να συνειδητοποιούν τις επιπτώσεις τους και στην ηθική συγκρότηση των ανθρώπων. • Αναγνωρίζουν την πολιτική βία και να γνωρίζουν τις ιστορικές καταβολές της τρομοκρατίας. • Αναλογίζονται τον σκοπό των επιστημών, το ηθικό χρέος των επιστημόνων και τις συνέπειες του έργου τους για την ανθρωπότητα, τον πλανήτη και τα άλλα ζώα. • Συνειδητοποιούν το πλήθος των αιτιών της μετανάστευσης και τις ηθικές υποχρεώσεις που συνεπάγεται για τις χώρες υποδοχής. • Ξεχωρίζουν τις διάφορες μορφές διακρίσεων και αναγνωρίζουν τη δύναμη της Ηθικής για την αντιμετώπισή τους. • Αναγνωρίζουν τις διάφορες μορφές του θρησκευτικού φανατισμού και των βίαιων μορφών εκδήλωσής του. • Αναπτύσσουν επιχειρήματα και αντεπιχειρήματα, συνειδητοποιώντας ταυτόχρονα τη δύναμη της αλήθειας για την επιλογή μιας θέσης 	<ul style="list-style-type: none"> • Εκπόνηση ομαδικών ή ατομικών εργασιών με θέμα την εγχώρια ή διεθνή τρομοκρατία υπό το πρίσμα και της Ηθικής. • Σχεδιασμός φύλλου εργασίας για την αναζήτηση παραδειγμάτων επιστημονικών ανακαλύψεων που προκάλεσαν ηθικές ενστάσεις (π.χ. κατασκευή χημικών όπλων, μεταλλαγμένα, κ.ά.) • Παρακολούθηση ταινιών με θέμα τη μετανάστευση και σχολιασμός τους από φιλοσοφική σκοπιά. • Παρακολούθηση ταινιών με θέμα τα δικαιώματα της γυναίκας, τον ρατσισμό, τον σεξισμό, την ομοφοβία και την τρανσφοβία και οργάνωση συζητήσεων. (Ενδεικτικές ταινίες: για τη γυναίκα: <i>Το Διαζύγιο: Η Δίκη της Viviane Amsalem</i>, για τον ρατσισμό: <i>Θεέ μου τι σου κάναμε</i>). • Πρόσκληση εκπροσώπων οργανώσεων μειονοτήτων και συζήτηση για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν λόγω των διακρίσεων. • Συγγραφή άρθρων για τις διακρίσεις που θα αναρτηθούν στην ιστοσελίδα του σχολείου ή θα δημοσιευτούν στη σχολική εφημερίδα.

		<p>και τις ηθικές συνέπειες μιας επιχειρηματολογίας που στόχο έχει μόνο να πείσει.</p> <ul style="list-style-type: none">• Διακρίνουν τη ρητορική μίσους από άλλες μορφές ακραίου λόγου, να διακρίνουν μεταξύ γόνιμης επιχειρηματολογίας και ρητορικής μίσους.	<ul style="list-style-type: none">• Συζήτηση με την ομάδα ρητορικής του σχολείου για τη σημασία της αλήθειας κατά τη διαδικασία αναζήτησης επιχειρημάτων.
3ο Θ.Π Εφαρμοσμένη Ηθική	20. Έγκλημα και τιμωρία 21. Ηθική της τεχνητής νοημοσύνης 22. Δημοσιογραφική Ηθική 23. Επιχειρησιακή ηθική 24. Πειρατισμός σε ανθρώπους και άλλα ζώα 25. Είναι ανήθικη η ανθρώπινη αναβάθμιση; 26. Ιατρικό απόρρητο 27. Παρένθετη μητρότητα	<ul style="list-style-type: none">• Αντιλαμβάνονται τη συμβολή της ηθικής φιλοσοφίας για τη λήψη αποφάσεων απέναντι σε προσωπικά διλήμματα.• Κατανοούν το βάρος των πράξεών τους για τους ίδιους και τους άλλους και να αντιλαμβάνονται τις συνέπειες που μπορεί να έχει μια ανήθικη και μια παράνομη πράξη.• Αντιλαμβάνονται τα ηθικά ερωτήματα –και να μπορούν να θέτουν τέτοια– με αφορμή τη χρήση της τεχνητής νοημοσύνης και της ρομποτικής στη ζωή μας.• Προβληματίζονται για την ανάγκη ύπαρξης κανόνων δεοντολογίας στη δημοσιογραφία και τις επιπτώσεις τους στην ελευθερία του τύπου.• Συνειδητοποιήσουν ότι τόσο η οικονομία όσο και οι επιχειρήσεις πρέπει να λειτουργούν στο πλαίσιο κάποιων κανόνων δεοντολογίας που θα προστατεύουν τους καταναλωτές, αλλά και τους εργαζόμενους.• Αναγνωρίζουν τις διαφοροποιήσεις ως προς τον πειρατισμό (ανάλογα με τον επιστημονικό κλάδο, τη χρησιμότητα του πειράματος, αν αφορά σε ζήτημα ζωής ή θανάτου), να αξιολογούν την πιθανότητα και τις προϋποθέσεις για τη χρήση εθελοντών ανθρώπων και να αντιλαμβάνονται τις ηθικές υποχρεώσεις απέναντι στα άλλα ζώα.• Αξιολογούν τις τεχνικές δυνατότητες της ανθρώπινης	<ul style="list-style-type: none">• Ανάγνωση επιλεγμένων αποσπασμάτων από το <i>Έγκλημα και τιμωρία</i> του Φιόντορ Ντοστογιέφσκι και συζήτηση.• Παιχνίδια ρόλων με θέμα ένα συγκεκριμένο ηθικό δίλημμα (π.χ. εικονικές δίκες, γιατροί και συγγενείς σε αντιπαράθεση για πρόβλημα ευθανασίας ή δωρεάς οργάνων κ.ά.).• Διαδικτυακή αναζήτηση εταιρειών που έχουν καθιερώσει και τηρούν δικούς τους κώδικες δεοντολογίας.• Εκπόνηση ατομικών και ομαδικών εργασιών με θέμα υποθέσεις προσβολής καταναλωτών ή εξαπάτησης καταναλωτών από εταιρείες.• Μελέτη του ζητήματος του πειρατισμού σε ανθρώπους και άλλα ζώα και συζήτηση με αφορμή την έκδοση της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής με τίτλο «Τι ξέρω για τη βιοηθική» και το σχετικό κεφάλαιο.• Μελέτη του ζητήματος της παρένθετης μητρότητας και συζήτηση με αφορμή την έκδοση της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής με τίτλο «Τι ξέρω για τη βιοηθική» και το σχετικό κεφάλαιο.

		<p>αναβάθμισης και να συνειδητοποιούν τις ηθικές της προεκτάσεις.</p> <ul style="list-style-type: none">• Γνωρίζουν την προβληματική για την εχεμύθεια των ιατρών και του νοσηλευτικού προσωπικού, αλλά και να προβληματίζονται για ζητήματα ενημέρωσης των ασθενών για την κατάσταση της υγείας τους.• Προβληματίζονται για το ζήτημα της ανάπτυξης σύνθετων κοινωνικο-συναισθηματικών σχέσεων λόγω της παρένθετης μητρότητας και να αντιλαμβάνονται τις ηθικές προεκτάσεις αυτής της επιλογής.	
4ο Θ.Π. Ηθική και θρησκείες	<p>28. Η ιερότητα της ζωής</p> <p>29. Τα όρια της ελευθερίας της καλλιτεχνικής έκφρασης και οι θρησκείες</p> <p>30. Θρησκευτική ανεκτικότητα</p>	<ul style="list-style-type: none">• Εξοικειωθούν με τις θρησκευτικές και φιλοσοφικές απόψεις και παραδόσεις που τονίζουν την ιερότητα της ζωής.• Προβληματιστούν για τα όρια και την ελευθερία της καλλιτεχνικής έκφρασης σε σχέση με τους περιορισμούς που επιβάλλουν οι θρησκείες.• Αντιλαμβάνονται τη σημασία της ανοχής των διαφορετικών θρησκευτικών πεποιθήσεων και τελετουργιών.	<ul style="list-style-type: none">• Αναζήτηση, μελέτη και συζήτηση με αφορμή πρωτογενείς πηγές για την ιερότητα της ζωής.• Μελέτη καλλιτεχνικών έργων με θρησκευτικό περιεχόμενο.• Αναζήτηση συναφών πρακτικών και τελετουργικών μεταξύ θρησκειών και σχεδίαση εννοιολογικού χάρτη.

Γ' Λυκείου

Θεματικά πεδία	Θεματικές ενότητες	Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	Ενδεικτικές δραστηριότητες
		Οι μαθητές/τριες να είναι σε θέση να:	
1ο Θ.Π. Ηθικά ερωτήματα και ηθικές θεωρίες	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ελευθερία της βούλησης 2. Ωφελισμός 3. Καντιανή Ηθική 4. Ηθικός σχετικισμός 5. Φεμινιστική Ηθική 6. Τα θεμέλια της ανθρώπινης συμπεριφοράς (υπό το πρίσμα της βιολογίας και της Ηθικής) 7. Οι φιλοσοφικές «θεραπείες» για τον φόβο του θανάτου 	<ul style="list-style-type: none"> • Γνωρίσουν τις φιλοσοφικές προεκτάσεις της ελευθερίας της βούλησης, εστιάζοντας στο ηθικό και πολιτικό περιεχόμενό της. • Διακρίνουν μεταξύ της φιλοσοφικής και της καθημερινής χρήσης του όρου του ωφελισμού, να γνωρίζουν την ωφελμιστική φιλοσοφική παράδοση και τη δυνατότητα επίκλησής της για την επίλυση ηθικών διλημάτων και απάντησης ηθικών ερωτημάτων. • Κατανοούν την καντιανή Ηθική και να αναγνωρίζουν την αξία της για την επίλυση ηθικών διλημάτων και απάντησης ηθικών ερωτημάτων. • Μπορούν να συγκρίνουν τις προσεγγίσεις των αρχών των κανονιστικών θεωριών με εκείνες των αρετολογικών αντιλήψεων. • Διακρίνουν τις θέσεις που υποστηρίζουν τη σχετικότητα των ηθικών αξιών και πεποιθήσεων και να επιχειρηματολογούν υπέρ ενός λειτουργικού κριτηρίου ηθικότητας. • Διακρίνουν στοιχεία των διαφορετικών ηθικών θεωριών. • Γνωρίσουν την επίδραση του φεμινισμού στην Ηθική. • Προβληματίζονται για την επίδραση του φύλου στη διαμόρφωση των ηθικών θεωριών και στη λήψη ηθικών αποφάσεων. • Κατανοούν τον σύνθετο χαρακτήρα της ανθρώπινης συμπεριφοράς που διαμορφώνεται από ένα σύνολο διαφορετικών παραγόντων. 	<ul style="list-style-type: none"> • Εκπόνηση ομαδικών ή ατομικών εργασιών με χρήση πρωτογενών πηγών και θέμα τη θεωρία του ωφελισμού, της καντιανής Ηθικής, της φεμινιστικής Ηθικής. • Ανάγνωση φεμινιστικής λογοτεχνίας και αναζήτηση γυναικείων ηθικών αξιών. • Οργάνωση συνδιδασκαλίας με τον/τη βιολόγο του σχολείου για ένα μάθημα που θα εξετάζει τη συμβολή των βιολογικών παραγόντων και των ηθικών αξιών στη συμπεριφορά. • Αναζήτηση λογοτεχνικών έργων που αναδεικνύουν τον φόβο του θανάτου και δραματοποίηση αποσπασμάτων τους. Στη συνέχεια συζήτηση αυτών των στάσεων μέσα από ένα φιλοσοφικό πρίσμα.

		<ul style="list-style-type: none">• Προβληματίζονται και να προσπαθούν να ξεπερνούν τον φόβο του θανάτου, αξιοποιώντας φιλοσοφικές πεποιθήσεις.	
2ο Θ.Π. Η Ηθική για τα κοινωνικά προβλήματα	8. Φτώχεια και ανισότητες 9. Το Ολοκαύτωμα και η Ελλάδα 10. Τεχνοκρατία και τεχνοφοβία 11. Σεξουαλική παρενόχληση 12. Πολιτική ανυπακοή 13. Τα όρια της ελευθερίας της έκφρασης	<ul style="list-style-type: none">• Αντιλαμβάνονται τη σχέση των μεγάλων κοινωνικών προβλημάτων με την ηθική.• Συνειδητοποιούν την ηθική και πολιτική διάσταση του προβλήματος της φτώχειας και των οικονομικών ανισοτήτων και να προβληματίζονται για τις ευθύνες των πλουσιότερων (χωρών και ατόμων) προς τους φτωχότερους.• Γνωρίζουν τις συνέπειες του αντισημιτισμού στην Ευρώπη και ειδικά στην Ελλάδα και να είναι σε θέση να επιχειρηματολογούν ενάντια στις φυλετικές διακρίσεις.• Αντιλαμβάνονται τις συνέπειες της τεχνοκρατικής αντίληψης, αλλά και αναγνωρίζουν την τεχνοφοβία και τους κινδύνους της.• Συζητούν για τα κίνητρα, τους σκοπούς και τις επιπτώσεις της σεξουαλικής παρενόχλησης υπό το πρίσμα της Ηθικής.• Γνωρίζουν τις φιλοσοφικές και πολιτικές βάσεις της πολιτικής ανυπακοής και να προβληματίζονται για τη σύγκρουση μεταξύ της ηθικής με την εξουσία.• Αναγνωρίζουν ποια είναι τα όρια της ελευθερίας της έκφρασης, πότε αυτή παραβιάζεται και πότε προσβάλλει αντίθετες απόψεις ή δοξασίες.	<ul style="list-style-type: none">• Επίσκεψη στο Εβραϊκό Μουσείο Ελλάδος (Αθήνα) ή στο Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης στο πλαίσιο του μαθήματος για το Ολοκαύτωμα.• Σχεδιασμός ερωτηματολογίου με θέμα τη δημοσιογραφική δεοντολογία και αποστολή του για απάντηση σε δημοσιογράφους της περιοχής. Συγγραφή άρθρου για τη σχολική εφημερίδα με βάση τα πορίσματα της έρευνας.• Εκπόνηση ατομικών ή ομαδικών εργασιών με θέμα τη σύγκριση του κινήματος των λουδιτών ενάντια στις μηχανές με τις σύγχρονες όψεις της τεχνοφοβίας.• Πρόσκληση εγκεκριμένης από το Υπουργείο οργάνωσης ή δικηγόρου προκειμένου να δώσει ομιλία και να συζητήσει με τα παιδιά για τις μορφές και τους τρόπους αντιμετώπισης της σεξουαλικής παρενόχλησης. Στη συνέχεια, να οργανωθεί συζήτηση για το θέμα από τη σκοπιά της Ηθικής Φιλοσοφίας.• Μελέτη της πολιτικής ανυπακοής του Ντέιβιντ Θορώ και σύγκριση με άλλες περιπτώσεις και σύγχρονες μορφές πολιτικής ανυπακοής.
3ο Θ.Π. Εφαρμοσμένη Ηθική	14. Ευθανασία 15. Αυτοκτονία 16. Σύγκρουση προσωπικών αξιών και επαγγελματικής δεοντολογίας	<ul style="list-style-type: none">• Αντιλαμβάνονται τη συμβολή της Ηθικής Φιλοσοφίας για τη λήψη αποφάσεων για προσωπικά διλήμματα.• Διακρίνουν μεταξύ των διαφορετικών πράξεων ευθανασίας, να προβληματίζονται και να	<ul style="list-style-type: none">• Εξέταση του ζητήματος της ευθανασίας με τη βοήθεια των ταινιών <i>Million Dollar Baby</i> και <i>Η Θάλασσα Μέσα Μου</i>.• Μελέτη του ζητήματος της ευθανασίας και συζήτηση με αφορμή την έκδοση της Εθνικής

	17. Δικαιώματα των ζώων	<p>επιχειρηματολογούν για την υιοθέτηση ή μη μιας τέτοιας πρακτικής.</p> <ul style="list-style-type: none">• Γνωρίζουν τις απόψεις σημαντικών φιλοσόφων για την αυτοκτονία και προβληματίζονται για τους λόγους που οδηγούν τους ανθρώπους σ' αυτή την επιλογή και τον αντίκτυπό της στον κοινωνικό περίγυρο του ατόχου.• Προβληματίζονται και να επιχειρηματολογούν για περιπτώσεις σύμφωνα με τις οποίες προσωπικές αξίες συγκρούονται με τους επαγγελματικούς ρόλους.• Γνωρίζουν τη φιλοσοφική υπεράσπιση των ηθικών δικαιωμάτων των άλλων ζώων και να προβληματίζονται για τη χρήση τους από τον άνθρωπο.	<p>Επιτροπής Βιοηθικής με τίτλο «Τι ξέρω για τη βιοηθική» και το σχετικό κεφάλαιο.</p> <ul style="list-style-type: none">• Πρόσκληση ψυχολόγου στο σχολείο και συζήτηση σχετικά με τις ψυχολογικές αιτίες των αυτοκτονικών τάσεων.• Συμμετοχή σε πρόγραμμα για τα δικαιώματα των ζώων ενός Κέντρου Εκπαίδευσης για την Αειφορία.• Συζήτηση και σύγκριση απόψεων αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων για την ηθική αντιμετώπιση των ζώων (Πυθαγόρας, Πλούταρχος, Πορφύριος) με σύγχρονους φιλοσόφους.• Συζήτηση για τα δικαιώματα των άλλων ζώων και συμπλήρωση φύλλου εργασίας μετά την παρακολούθηση της ταινίας <i>Okja</i>.
4ο Θ.Π. Ηθική και θρησκείες	18. Ηθική και αρχαίες ελληνικές θρησκείες 19. Η θεολογική σκέψη για τα οικολογικά προβλήματα 20. Θρησκευτική ελευθερία	<ul style="list-style-type: none">• Γνωρίζουν τις σημαντικότερες αρχαίες ελληνικές θρησκείες και να προβληματίζονται για τους ηθικούς κώδικες που προασπίζονταν.• Προβληματίζονται και να συζητούν για τις απαντήσεις των θρησκειών στα οικολογικά προβλήματα.• Συζητούν για το δικαίωμα και τα όρια της θρησκευτικής ελευθερίας.	<ul style="list-style-type: none">• Ανάγνωση πρωτότυπων πηγών και ανάθεση εργασιών για αναζήτηση οικολογικών στοιχείων σε διάφορες θρησκείες.• Αναζήτηση φιλοζωικών στοιχείων σε διάφορες θρησκείες (π.χ. στα κείμενα του Οικουμενικού Πατριάρχη Βαρθολομαίου, στον Ζαϊνισμό ή στα κείμενα του Φραγκίσκου της Ασίζης).• Αναζήτηση στην ιστοσελίδα της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου υλικού για τη θρησκευτική ελευθερία και κατασκευή εννοιολογικού χάρτη που θα αναρτηθεί στον πίνακα ανακοινώσεων του σχολείου.• Οργάνωση διαγωνισμού ζωγραφικής ή κολάζ με θέμα τη θρησκευτική ελευθερία και ανάρτηση των καλύτερων έργων στον πίνακα ανακοινώσεων ή την εφημερίδα του σχολείου.